

MAKROEKONOMSKI ZNAČAJ TURIZMA RH

Budimir-Bekan, Andrea

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:611503>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-01**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

MAKROEKONOMSKI ZNAČAJ TURIZMA RH

Mentor:

Prof. dr. sc. Zlatan Reić

Student:

Andrea Budimir-Bekan

Split, lipanj, 2019.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
1.1. Definicija problema.....	1
1.2. Cilj rada.....	1
1.3. Metode rada.....	1
1.4. Struktura rada.....	1
2. EKONOMSKE FUNKCIJE TURIZMA.....	3
2.1. Multiplikativna funkcija.....	3
2.2. Induktivna funkcija.....	4
2.3. Konverzijska funkcija.....	5
2.4. Funkcija zapošljavanja.....	5
2.5. Funkcija poticanja razvoja nedovoljno razvijenih područja.....	5
2.6. Funkcija uravnoteženja platne bilance.....	6
2.7. Funkcija poticanja međunarodne razmjene.....	6
2.8. Integracijska funkcija.....	7
2.9. Akceleracijska i apsorpcijska funkcija.....	7
3. TURIZAM I MAKROEKONOMSKI POKAZATELJI	9
3.1. Udio turizma u BDP-u.....	9
3.2. Zaposlenost u turizmu.....	10
3.3. Prihodi u turizmu.....	14
3.3.1. Neto devizni prihod od turizma u Hrvatskoj.....	16
3.3.2. Devizni prihod od turizma na globalnoj razini.....	17
4. INPUT-OUTPUT MODEL I SATELITSKI RAČUN TURIZMA.....	20
4.1. Metode procjene ukupnog doprinosa turizma gospodarstvu.....	20
4.2. Satelitski račun turizma kao sredstvo procjene izravnih učinaka turizma na gospodarstvo.....	21

4.3. TSA Republike Hrvatske.....	24
5. ZAKLJUČAK.....	26
LITERATURA.....	27
SAŽETAK.....	28
SUMMARY.....	28
PRILOZI.....	29

1. UVOD

1.1. Definicija problema

Ovaj završni rad objašnjava utjecaje turizma na gospodarstvo i njegov makroekonomski značaj u ekonomiji Hrvatske, ali i drugih zemalja svijeta.

Problem istraživanja predstavlja turizam kojeg karakterizira dinamičnost i osjetljivost na svaku promjenu koja se može dogoditi unutar regije koja ga razvija. Sukladno tome će se kreirati i njegov utjecaj na gospodarstvo bilo emitivnih ili receptivnih zemalja. Turizam ima utjecaj na makroekonomske agregate i povećava makroekonomsku stabilnost nacionalne ekonomije, uz istovremeno ubrzanje lokalnog i regionalnog razvoja i porast zaposlenosti.

1.2. Cilj rada

Cilj ovog rada je detaljnije ukazati na makroekonomski značaj turizma kao jedne od determinanti razvoja nacionalne ekonomije, s posebnim osvrtom na Republiku Hrvatsku, te utvrditi probleme i prepreke koje stoje na putu još uspješnijem razvoju. Analiziranje će se provesti preko učinaka na platnu bilancu i tržište rada, te povezanost turizma s drugim gospodarskim djelatnostima.

1.3. Metode rada

U istraživanju makroekonomskog značaja turizma u ekonomiji korišteno je nekoliko izvora podataka. To su, prvenstveno, sekundarno prikupljeni podaci koji uključuju različite web stranice i dostupnu stručnu i znanstvenu literaturu. Također su korištene i metode dedukcije, analize, klasifikacije i komparacije.

1.4. Struktura rada

U prvom dijelu rada govorit će se općenito o ekonomskim funkcijama turizma i istražit će se njihovi pojedinačni utjecaji na određeni dio ekonomskog sustava. U drugom dijelu ulazi se dublje u temu te se objašnjava klasifikacija ekonomskog značaja i utjecaja turizma kroz teme udio turizma u BDP-u, zaposlenost u turizmu, prihodi od turizma i ostali makroekonomski pokazatelji. Treći dio rada odnosi se na satelitski račun turizma i input-output model kao

sredstvo procjene izravnih učinaka turizma na gospodarstvo. Posljednje poglavlje Zaključak rezimira prethodno navedene dijelove u jednu cjelinu i donosi se zaključak s obzirom na priložene podatke.

2. EKONOMSKE FUNKCIJE TURIZMA

Zbog raznih gospodarskih, političkih i društvenih razlika među zemljama, na globalnoj razini još nije precizno utvrđen cjelovit obuhvat turizma. Doprinos turizma nekom gospodarstvu prvenstveno se razmatra kroz njegove ekonomske funkcije koje su međusobno povezane te se nadopunjuju i uvjetuju.

„Ekonomske funkcije turizma su aktivnosti usmjerene na postizanje konkretnih gospodarskih učinaka na razini poduzeća i organizacija izravno ili neizravno uključenih u kreiranje turističke ponude, ali i na području turističke destinacije (mjesto, regije ili države) gdje se odvijaju pojedine faze turističke potrošnje. Ekonomske funkcije turizma mogu se sistematizirati u deset temeljnih funkcija: multiplikativna, induktivna, konverzijska, apsorpcijska, integracijska, akceleracijska funkcija, funkcija zapošljavanja, poticanja međunarodne razmjene dobara, uravnoteženja platne bilance te razvoja gospodarski nedovoljno razvijenih područja.“¹ Pod ekonomskim funkcijama razumijevaju se sva djelovanja koja su usmjerena na ostvarivanje postavljenih ekonomskih ciljeva i koja rezultiraju određenim ekonomskim učincima.²

2.1. Multiplikativna funkcija

Turizam snažno multiplikativno djeluje na gospodarstvo zemlje kroz gotovo sve gospodarske djelatnosti i to ne samo u proširenju njihovih tržišta, već i multipliciranju njihovih prihoda, a u konačnici i multiplikativnom učinku na BDP zemlje. Funkcija multiplikatora objašnjava kolika je snaga utjecaja navedene ostvarene jedinice turističke potrošnje na pojačanu aktivnosti gospodarskih grana uključenih u faze stvaranja cjelovite turističke ponude, tijekom promatranog vremenskog razdoblja.

Ekonomski učinci turističke potrošnje koji su nastali na temelju cirkulacije novca, odnosno njegove multiplikacije, mogu se gledati kao izravni, neizravni i inducirani učinci. Izravni ekonomski učinci turističke potrošnje se odnose na ukupnost inicijalne turističke potrošnje koja je ostvarena u gospodarskim djelatnostima koje izravno apsorbiraju turističku potrošnju. Te djelatnosti su ponajprije ugostiteljstvo, posredovanje u turizmu, promet i trgovina na malo. Neizravni ekonomski učinci se odnose na ukupnost svih troškova koji uključuju sirovine, poluproizvode, proizvode i usluge koje su nastale u procesu formiranja turističke usluge.

¹ Hrvatska enciklopedija, definicija turizma: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62763> (Datum pristupa: 19.04.2019.)

² Marković, S., Marković, Z. (1972.): Ekonomika turizma, Zagreb, str. 28

Primjeri se mogu promatrati u osnivanjima raznih građevinskih subjekata koji se specijaliziraju za gradnju građevinskih objekata i popratnih turističkih sadržaja. Njihov ukupni prihod je većinom ostvaren od turizma, ali posredno tj. neizravno. Vrijednosti neizravnih učinaka turizma procjenjuju se pomoću tablice međusektorskih odnosa (input-output tablica) hrvatskog gospodarstva u okviru koje je moguće napraviti detaljnu analizu razmjene među pojedinim sektorima nacionalnog gospodarstva.

Inducirani ekonomski učinci turističke potrošnje se odnose na one ekonomske učinke koje su nastali kao rezultat povećane kupovne moći rezidentnog stanovništva i javnog sektora na turistički receptivnom području. To se najčešće odnosi na rast potrošnje rezidenata i privremeno zaposlenih nerezidentnih stanovnika i rast javne potrošnje koju su omogućili prethodno ostvareni izravni i neizravni multiplikativni učinci turističke potrošnje. Rast potrošnje lokalnog stanovništva je između ostalog i posljedica povećanog zapošljavanja u turizmu.³

2.2. Induktivna funkcija

Zbog multiplikativnih učinaka turističke potrošnje počinju se stvarati potrebe za pokretanjem nove i povećanjem postojeće ponude u proizvodnji dobara i pružanju usluga na lokalnoj i regionalnoj razini. Definicija induktivne funkcije turizma počiva na činjenici da osnovni interes nositelja gospodarske aktivnosti na razini destinacije nije sama turistička potrošnja ni izravna dobit što bi je pojedini gospodarski subjekti realizirali iz same prodaje svojih proizvoda i usluga turizmu, već uloga te turističke potrošnje u indukciji povećanih ukupnih učinaka proizvodnje, odnosno pružanja usluga.

Induktivna funkcija turizma ima pozitivan odraz na povećanje proizvodnje, no ona se može promatrati i sa suprotnog stajališta. U tom smislu, gubitak induktivne snage turizma najčešće dolazi do izražaja u vrijeme recesija u velikim emitivnim tržištima što dovodi do pada turističkog prometa i prihoda od turizma.⁴

³ Čavlek, Bartoluci, Prebežac, Kesar (2010.): Turizam: ekonomske osnove i organizacijski sustav, Zagreb, str.263

⁴ Čavlek, Bartoluci, Prebežac, Kesar (2010.): Turizam: ekonomske osnove i organizacijski sustav, Zagreb, str.263

2.3. Konverzijska funkcija

Konverzijska funkcija turizma je sposobnost turizma u pretvaranju neprivrednih resursa u privredne, koji, da nema turizma ili da nisu uključeni u turističke tokove, ne bi ostvarivali ekonomske učinke, ponajprije prihod.⁵ Tako iskoristivih resursa u Hrvatskoj ima mnogo i sigurno će se aktivirati u ekonomskom smislu i postati vrijedni za daljnji razvoj turizma kada se sredina u kojoj se nalaze dosegne određeni stupanj turističkog razvoja.

2.4. Funkcija zapošljavanja

Turizam je važan izvor zapošljavanja u gotovo svim visokorazvijenim zemljama zapadne Europe, SAD-u, Australiji i Japanu koji ostvaruju visoke prihode od turizma. Međutim, utjecaj turizma na zapošljavanje je puno izraženiji u turistički receptivnim zemljama koje pripadaju skupini zemalja u razvoju (Hrvatska, Turska, Cipar), a pogotovo u zemljama koje su izrazito ovisne o inozemnim prihodima od turizma (Bahami, Karibi, Makao). Ključne varijable za podizanje kvalitete turističkih usluga, ekonomskih učinaka i uspješnosti poslovanja subjekata na nacionalnoj razini su osigurani poticaji prilikom zapošljavanja, kvalitetan trening zaposlenih i kvalitetno turističko obrazovanje.⁶

Uz kreiranje novih radnih mjesta, turizam također stvara prilike za lokalno stanovništvo kako bi povećali razinu prihoda i kvalitetu života. Utjecaj turizma na zapošljavanje u Hrvatskoj je veoma izražen i to upravo zbog činjenice da je zemlja izrazito ovisna o inozemnim prihodima od turizma. Budući da je Hrvatska slabije gospodarski razvijena zemlja, odnosno više ovisna o turizmu i njegovim ekonomskim učincima, važnost zapošljavanja je izrazito bitna.

2.5. Funkcija poticanja razvoja nedovoljno razvijenih područja

Najznačajnija emitivna tržišta predstavljaju najrazvijenije ili razvijenije zemlje. Posjećivanjem turista iz takvih zemalja na područje receptivnih dolazi do prelijevanja sredstava iz razvijenijih u manje razvijena područja. Na taj način se potiče razvoj slabije razvijenih regija koje imaju potencijala za kreiranje jedinstvene turističke ponude. Kao primjer za RH može poslužiti Slavonija koja zahvaljujući svojoj prirodnoj atrakcijskoj osnovi ima velike mogućnosti s

⁵ Pirjevec, B., Kesar, O. (2002.): Počela turizma, Zagreb, str.158

⁶ Čavlek, Bartoluci, Prebežac, Kesar (2010.): Turizam: ekonomske osnove i organizacijski sustav, Zagreb, str.265

gledišta turizma. Potrebno je planirati razvoj turizma te investicijske pothvate na ovim područjima u cilju smanjenja sezonalnosti na nacionalnoj razini.

2.6. Funkcija uravnoteženja platne bilance

Turizam ima veliki utjecaj na platnu bilancu neke zemlje, a u tom kontekstu razmatra se i izvozna komponenta turizma. Pri tome turizam predstavlja nevidljivi izvoz. Riječ je o međunarodnoj razmjeni dobara koja se očituje u kretanju prihoda (izvoza) i rashoda (uvoza) roba i usluga na računu tekućih transakcija platne bilance. Pri tome se identificira pozitivan i negativan učinak turizma na platnu bilancu, a misli se na sljedeće:

- pozitivan učinak - potrošnja inozemnih posjetitelja ili ne-rezidenata (izvozni karakter); funkcija međunarodne razmjene dobara dolazi do punog izražaja samo kada su pružena dobra i usluge proizvedene u Hrvatskoj
- negativan učinak - potrošnja hrvatskog (rezidentnog) stanovništva na turističkim putovanjima u inozemstvu na sve robe i usluge tretira se kao uvoz dobara u Hrvatsku ⁷

Funkcija uravnoteženja robno-novčanih odnosa je slučaj kad turizam utječe na rast nacionalnog dohotka kao posljedica ostvarenja dotoka deviza iz razvijenih u manje razvijene države.⁸

2.7. Funkcija poticanja međunarodne razmjene

Funkcija poticanja međunarodne razmjene dobara je iznimno važna i njene učinke je relativno lako prepoznati i kvantificirati budući da se svaka realizirana transakcija registrira u platnoj bilanci zemlje. Funkcija turizma u poticanju međunarodne razmjene dobara očituje se u kretanju visine izvoza i uvoza roba i usluga na računu tekućih transakcija platne bilance. Pritom su najzanimljiviji prihodi, odnosno izvoz usluga putem turizma zbog činjenice da su ti prihodi vrlo važni za nacionalno gospodarstvo. Turizam je za Hrvatsku važan izvor deviza, a samim time i jedan od najvećih izvoznika koji svoje inozemne prihode ostvaruje nevidljivim izvozom ili izvozom na licu mjesta.⁹

⁷ Bosnić, I. (2015.): Ekonomske funkcije turizma, Virovitica, str.20

⁸ Vidučić, V. (2007.): Pomorski turizam-prometne, razvojne i ekološke dileme, Pomorski fakultet u Splitu, Split, str. 62

⁹ Pirjevec, B., Kesar, O. (2002.): Počela turizma, Zagreb, str.159

2.8. Integracijska funkcija

U eri regionalnog razvoja zemlja kao cjelina više nije osnovna geografska jedinica za stvaranje i unapređivanje konkurentnosti već tu ulogu preuzima regija. S aspekta razvoja turizma u RH ključna regija za njegov razvoj je jadranska turistička regija koja se sastoji od uskog priobalnog prostora i hrvatskog dijela Jadranskog mora. Ta regija apsorbira oko 95% ukupnog turističkog prometa u RH, 2% na europskoj razini i 1,1% na svjetskoj. Integracijska funkcija očituje se u tome što cjelokupnu ponudu proizvoda koji se nude na području jadranske regije ne čine samo proizvodi nastali na njenom prostoru već ona nabavlja dio dobara i usluga unutar zemlje ili iz inozemstva.

Regija postaje glavnim nositeljem gospodarskog razvoja što je, prije svega, uvjetovano raspoloživošću kvalitetnih resursa za pokretanje određenih gospodarskih aktivnosti. Turizam treba prepoznati kao jaku kohezijsku snagu koja će svojim integracijskim djelovanjem barem djelomično ublažiti regionalne socioekonomske nejednakosti. Primjer takvog integracijskog djelovanja turizma je povezivanje potreba ugostiteljstva u jadranskoj turističkoj regiji za pripremu nadolazeće sezone s mogućnostima poljoprivrede, odnosno prehrambene industrije u panonskoj i peripanonskoj regiji Hrvatske, na čijem području postoje znatne poljoprivredne površine i proizvodni kapaciteti.¹⁰

2.9. Akceleracijska i apsorpcijska funkcija

Akceleracijska funkcija turizma očituje se u snazi turizma da razvija određena područja brže od pojedinih gospodarskih djelatnosti, gdje se pod područja najčešće podrazumijeva neko geografsko područje, ali to može biti i pojedina gospodarska djelatnost. U slučaju Hrvatske, takvi primjeri su osobito otoci i slabije razvijena područja jadranske turističke regije koja su izlaz iz gospodarske nerazvijenosti tražila upravo u razvoju turizma i boljem povezivanju s međunarodnim turističkim tokovima. Uz ubrzani razvoj geografskih područja, turizam pomaže i u ubrzanom razvoju pojedinih gospodarskih grana u okviru kojih su pojedine djelatnosti svoje resurse usmjerile na razvoj turizma i time postigle znatan uspjeh.¹¹

Apsorpcijska funkcija turizma odnosi se na sposobnost turizma u uravnoteženju robno-novčanih odnosa u razvijenim gospodarstvima, kao i u gospodarstvima u razvoju, a javlja se

¹⁰ Čavlek, Bartoluci, Prebežac, Kesar (2010.): Turizam: ekonomske osnove i organizacijski sustav, Zagreb, str.282

¹¹ Pirjevec, B., Kesar, O. (2002.): Počela turizma, Zagreb, str.159

kao rezultat međunarodnih turističkih kretanja. Ova funkcija je najpoželjnija u razvijenim zemljama kojima je nacionalno gospodarstvo stabilno. Razvijene zemlje podržavaju emitivni odnosno pasivni turizam, ali ga ne potiču otvoreno zbog mogućnosti prekomjernog odljeva novca.

S druge strane, za gospodarstva slabije razvijenih zemalja ili zemalja u razvoju, poput Hrvatske, tipična je niža ili viša stopa inflacije i takve zemlje sa svojim proizvodima i uslugama slabije konkuriraju na međunarodnom robnom tržištu. Za takve zemlje je važan turizam koji nizom proizvoda i usluga predstavlja pogodan mehanizam za apsorpciju viška kupovne moći iz razvijenih zemalja i pretvaranje tog viška u potencijal za snažniji gospodarski razvoj turistički receptivnih zemalja. Dakle, svaki turist koji otputuje u turistički receptivnu zemlju povlači za sobom višak kupovne moći iz razvijenih turistički emitivnih zemalja uz istovremeni priljev deviza koji jača kupovnu moć turistički receptivne zemlje koju je posjetio.¹²

¹² Čavlek, Bartoluci, Prebežac, Kesar (2010.): Turizam: ekonomske osnove i organizacijski sustav, Zagreb, str.277

3. TURIZAM I MAKROEKONOMSKI POKAZATELJI

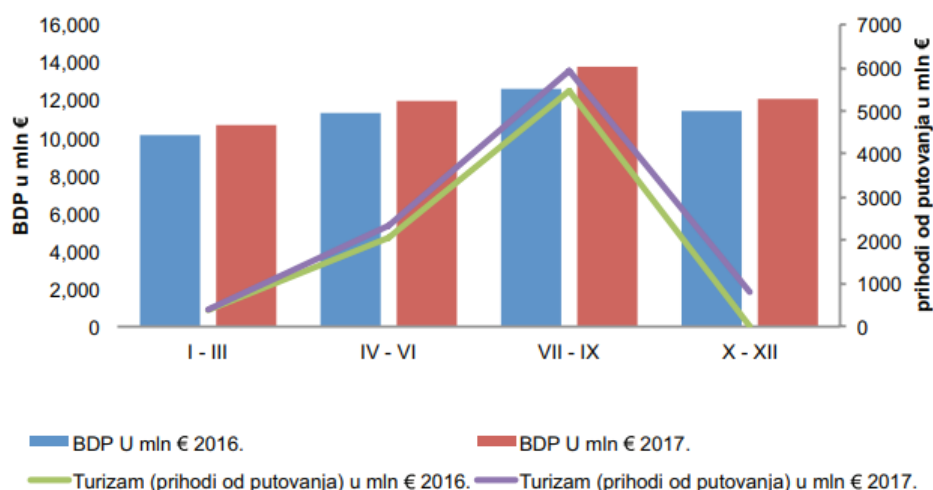
Turizam u brojnim državama ima iznimno važnu ulogu u gospodarstvu. Međutim, postojeća statistika turizma ne može sagledati njegovu punu ekonomsku važnost i utjecaje. Nedostatak odgovarajućeg ekonomskog mjerenja turizma često vodi i podcjenjivanju koristi od turizma, posebice u usporedbi s ostalim gospodarskim sektorima. Turizam se, naime, ne može svesti na jednu gospodarsku djelatnost. Turizam je potrebno promatrati kao skup različitih djelatnosti čija potražnja nije vezana samo uz turističku potražnju.¹³

3.1. Udio turizma u BDP-u

Ekonomski rast izražava se BDP-om, odnosno BDP-om po stanovniku, te pokazuje cjelokupnu vrijednost proizvodnje svih finalnih dobara i usluga određene zemlje, promatranu kroz vremensko razdoblje od godinu dana. Gospodarski razvoj je povezan s gospodarskim rastom, te se stručnjaci iz polja ekonomije slažu da su dostupnost tehnologije, ljudski kapital te prirodna bogatstva glavne odrednice dugoročnog gospodarskog rasta. Utjecaj turizma uočljiv je putem niza gospodarskih varijabli, što se posebno ističe za vrijeme turističke sezone kad se povećava zaposlenost i vrijednost kune kao valute, dok je promet u tim ljetnim mjesecima najveći u godini.

Tako je prema podacima HNB u 2018. godini Hrvatsku posjetilo rekordnih 19,4 milijuna turista, čime je ostvaren rast od 6,5% turističkih dolazaka. Paralelno s tim, rastao je i udio turizma u BDP-u koji je dosegao brojku od 19,8%. Prema podacima Eurostata, Hrvatska je bila na vrhu ljestvice po intenzitetu turizma 2016. godine. Na ljestvici je prednjačila Malta, slijedi je Hrvatska, pa Cipar, Austrija (u urbanim sredinama), Španjolska, Grčka i Italija. Intenzitet je danas sigurno značajno veći. Zanimljivo je i kako zemlje s najvećim intenzitetom imaju i najveći udio turizma u BDP-u. Udio turizma u BDP-u je veći u slabije razvijenim zemljama nego u razvijenim, jer se takve zemlje više oslanjaju na prihode od turizma i više ovise o njemu.

¹³ Šutalo, I., Ivandić, N., i Marušić, Z. (2011.): 'Ukupan doprinos turizma gospodarstvu hrvatske: input-output model i satelitski račun turizma', *Ekonomski pregled*, 62(5-6), str. 267-285. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/71148> (Datum pristupa: 20.04.2019.)

Graf 1. BDP i prihodi od turizma (2016.)

Izvor: HTZ, Turizam u brojkama (2017.)

Iz priloženog grafa može se uočiti kako 2017. godina nadasve dominira nad 2016. u svim tromjesečjima. Prihodi od turizma ostvareni 2017. porasli su u odnosu na 2016. Osim toga, znatno je ojačan period pred i posezone (1., 2. i 3. kvartal) što je u skladu sa svim aktivnostima i programima usmjerenima prema produljenju turističke sezone. Udio turizma u BDP-u 2017. iznosio je 19,6%, što je 0,7% više od udjela ostvarenog u istom razdoblju 2016. godine.

Danas taj udio prelazi 18% i daleko je najviši u Europi. Taj postotak zabrinjava neke ekonomske analitičare koji smatraju da je previsok. Rast prihoda od turizma sam po sebi je odlična vijest, no ono što je zabrinjavajuće je da petina prihoda države ovisi o jednom sektoru, a pogotovo o turizmu koji je sklon utjecaju raznih vanjskih faktora koje se ne mogu kontrolirati.¹⁴

3.2. Zaposlenost

Turizam nije u svim zemljama EU od iste važnosti, ali gotovo u svim zemljama može pospješiti zaposlenost osjetljivih grupa kao što su žene, mladi, dugoročno nezaposleni, etničke manjine i sl. „Part-time“ i privremeni poslovi, kao česti oblici u turizmu, mogu imati posebno značenje u stimuliranju zaposlenosti žena i mladih. Poticanjem turizma u određenim regijama može se povoljno utjecati na zaposlenost u tim područjima. U zemljama koje nemaju izražene probleme

¹⁴ Turistički news portal: <http://hrturizam.hr/hrvatska-ima-najveci-udio-turizma-u-bdp-u-u-europi-cak-1801-posto/> (Datum pristupa: 20.04.2019.)

s nezaposlenosti, turizam predstavlja dodatni izvoz. Portugal, Austrija i Irska, kao izrazite turističke destinacije, prepoznale su potencijal zaposlenosti koji nudi turizam te su ga koristili za smanjenje stope nezaposlenosti. Nažalost, u većini mediteranskih zemalja, gdje je turizam često jedna od najvažnijih grana, to nije učinjeno i one još uvijek bilježe visoke stope nezaposlenosti.

Pozitivne činjenice koje mogu utjecati na rast zaposlenosti u turizmu:

- U svijetu je turizam od rastućeg ekonomskog značenja
- Vrlo je upleten u gospodarstvo i zato se često ne uočava njegovo pravo značenje
- Sastoji se od velikog broja različitih proizvoda i usluga
- Odvija se 24 sata na dan, sedam dana u tjednu, unatoč sezonskim fluktuacijama
- Radno je intenzivna grana i pruža mogućnosti zapošljavanja na svim razinama
- Sastoji se uglavnom od malih i srednjih poduzeća, unatoč rastućim ulaganjima od strane većih poduzeća
- Nisu potrebna velika financijska sredstva od strane vlade niti strogo zakonodavstvo, ali vlada ipak oblikuje okvire unutar kojih će se turistička aktivnost odvijati te realizira potrebnu infrastrukturu
- Industrija je vrlo decentralizirana i postoji mogućnost regionalne diversifikacije

Turizam može igrati važnu socijalnu ulogu u pružanju zaposlenja mladima koji po prvi puta ulaze na tržište rada, te u ponovnom uključivanju nezaposlenih (posebice dugoročno nezaposlenih) i žena na tržište rada.

Kreiranje okruženja i poduzimanje mjera koje će omogućiti potpuno iskorištenje potencijala turizma:

1) Osigurati makroekonomski rast

Makroekonomski rast preduvjet je za stvaranje radnih mjesta. Gospodarski rast pozitivno utječe na kupovnu moć, što se opet odražava na potražnju turističkih usluga. Povećanjem turističke potražnje direktno se stvaraju nova radna mjesta. Stagnirajući ekonomski razvoj nije poželjan, jer djeluje na smanjenje kupovne moći, te na smanjenje potražnje.

2) Povećati konkurentnost destinacija EU

EU i njene članice bi trebale ulagati u održavanje vodeće pozicije na svjetskom turističkom tržištu i zajedno raditi na promicanju Europske Unije kao destinacije.

3) Smanjiti prepreke za poduzeća

Smanjiti administrativno i fiskalno opterećenje. Većina poduzeća u turizmu je male i srednje veličine. Za njihov rast, odnosno za poticanje njihove uloge u stvaranju zaposlenosti, poželjno je smanjiti administrativne i fiskalne prepreke.

4) Organizacija obuke

Važna pretpostavka za povećanje zaposlenosti u turizmu jest kontinuirana obuka i stalno povećanje razine sposobnosti i obrazovanja. Potrebna su ulaganja u obrazovanju kako bi se djelatnici tijekom cijelog radnog vijeka mogli usavršavati i prilagođavati novim trendovima. Posebice je važno usmjeriti obuku prema IT koji je postao važniji i u turističkom sektoru. Povećanje razine obrazovanja utjecat će na povećanje produktivnosti što je nužno da bi turizam postao konkurentniji. Brzi razvoj tehnologija kao i novi trendovi poput održivog razvoja, ne samo da zahtijevaju kontinuiranu obuku, već predstavljaju mogućnost za kreiranje novih kvalitetnih radnih mjesta. Zato bi se ove tendencije trebalo prihvatiti kao izazov i potencijal za povećanje zaposlenosti.

5) Poštivati načela održivog razvoja

Održivi razvoj jedan je od najvećih trendova današnjice. On nije samo trend, već je postao nužna pretpostavka u cjelokupnom gospodarstvu, pa tako i u turizmu, jer rast turističke aktivnosti nije neograničen. Primjenom načela održivog razvoja će se, između ostalog, povećati privlačnost destinacije, smanjiti troškovi npr. energije i vode, te će se moći stvarati nova radna mjesta. Održivi razvoj u turizmu može pozitivno utjecati na zaposlenost. Sačuvana okolina (prirodna, kulturna...) pokretač je turističke aktivnosti, stoga je očuvanje okoline neophodno za održavanje dugoročne konkurentnosti destinacije, a time i za očuvanje radnih mjesta. Osim toga ulaganjem u razvojne projekte stvarat će se dodatna radna mjesta kako u turizmu tako i u drugim povezanim sektorima.¹⁵

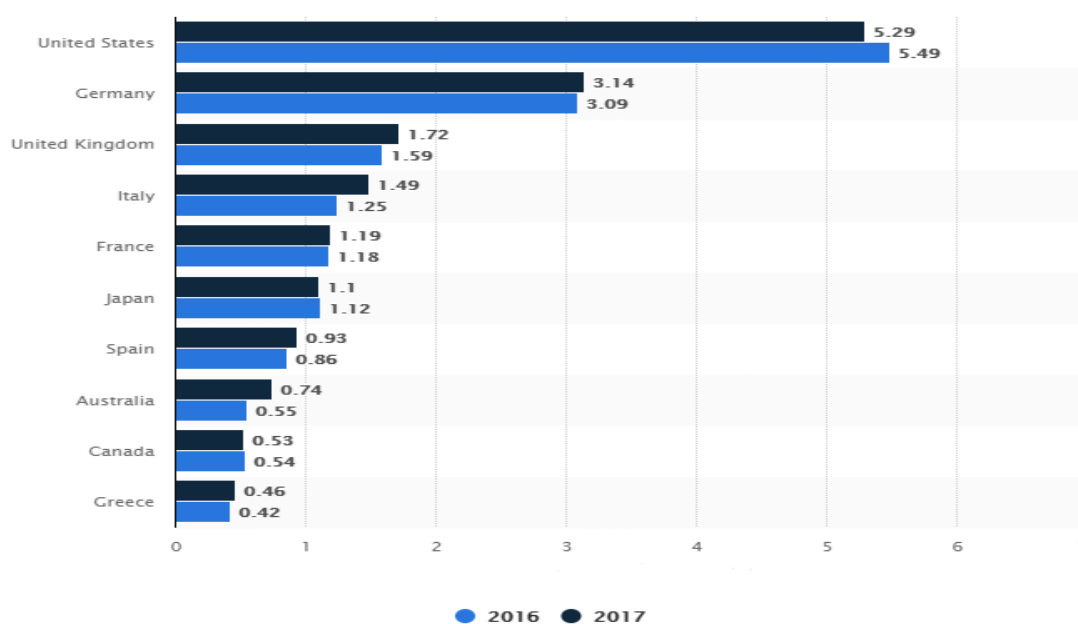
¹⁵ B. Blažević, T. Vuković (2001.): Mogućnosti turizma u rješavanju problema nezaposlenosti (Tourism and hospitality management, Vol. 7 No. 1-2, .str. 21-36)

Statistički podatci pokazuju povećani pad broja nezaposlenih u ljetnim mjesecima upravo iz razloga što veliki broj radno sposobnih stanovnika Hrvatske jedinu mogućnost zapošljavanja vidi u sezonskim turističkim poslovima. Promatra li se statistika broja nezaposlenih u RH u 2018. godini (Tablica 1), primjećuje se drastično smanjenje u odnosu na prethodne godine, a iznosi 180 957 tisuća, što je skoro upola manje od 2013. godine kada je broj nezaposlenih iznosio 345 112 tisuća.¹⁶

Tablica 1. Registrirana nezaposlenost u RH (2013.-2018.)

godina	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
ukupno	345 112	328 187	285 906	241 860	193 967	180 957

Izvor: Izrada autora prema podacima HZZ

Graf 2. Izravan doprinos putovanja i turizma na zaposlenost u odabranim zemljama diljem svijeta od 2016.-2017. (u milijunima)

Izvor: Statista, dostupno na <https://www.statista.com/statistics/292490/contribution-of-travel-and-tourism-to-employment-in-selected-countries/>

¹⁶ HZZ, <https://statistika.hzz.hr/statistika.aspx?tipIzvjestaja=1> (Datum pristupa 22.04.2019.)

Izravan doprinos putovanja i turizma na zapošljavanje (Graf 2) najviše se očituje u SAD-u, iako je u 2017. godini zabilježen blagi pad u odnosu na 2016. godinu. Putovanja i turizam izravno su pridonijeli oko 3,14 milijuna radnih mjesta u njemačkom gospodarstvu u 2017. Zatim slijede UK, Italija, Francuska, Japan te Španjolska.

Nije moguće dobiti točan broj zaposlenih u turizmu jer se ne može utvrditi na što sve točno utječe u sklopu nacionalnog gospodarstva zbog širine njegovog obuhvata. To je kod turizma specifičan problem jer se svaka djelatnost može jednim dijelom svrstati pod turizam. Primjerice, radnici u komunalnim poduzećima svojim radom utječu na funkcioniranje turizma i turističkih destinacija, a s druge strane imaju mali ili nikakav doticaj s turistima. Nadalje, bit problema izračunavanja zaposlenosti se ipak nalazi u tome što postoji veliki udio rada na „crno“ i sive ekonomije, što se uglavnom manifestira u uslužnom sektoru.¹⁷

Turizam je u Hrvatskoj onaj dio gospodarskog sustava koji može dati značajan doprinos bržem gospodarskom razvoju. U Hrvatskoj postoje veliki potencijali za povećanje turističkih aktivnosti što će samim time generirati i veći broj radnih mjesta u turizmu kao i povezanim gospodarskim granama. Hrvatskoj za uspješno rješavanje problema nezaposlenosti putem turizma, kao primjer mogu poslužiti pozitivna iskustva europskih zemalja.¹⁸

3.3. Prihodi od turizma

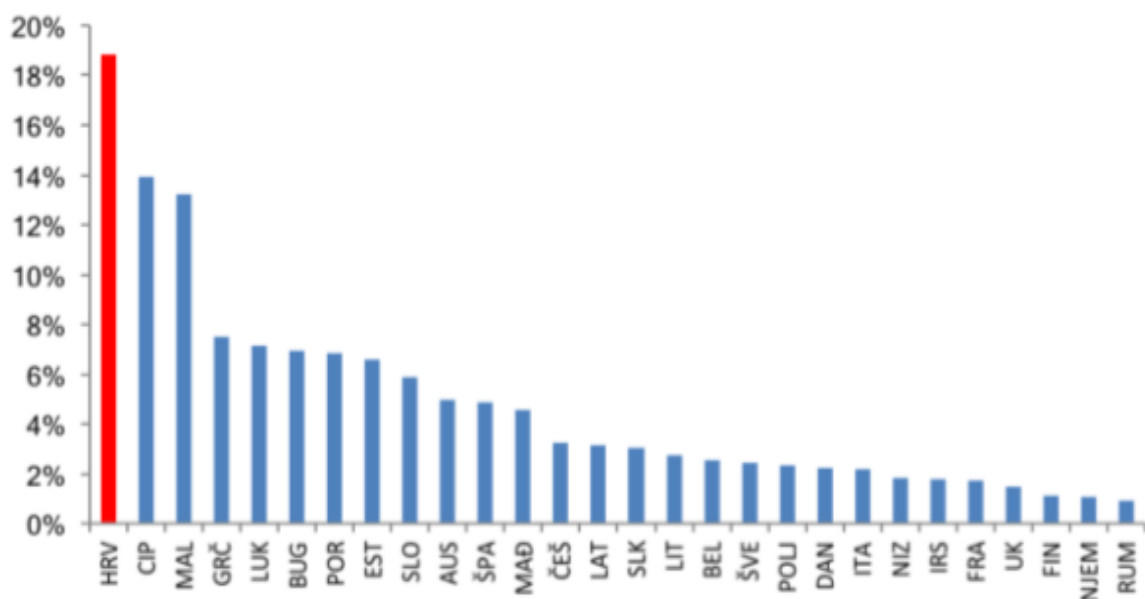
Turistički prihod pokazatelj je ekonomskog učinka turizma koji se očituje kroz turističku potrošnju. Često se prihodi poistovjećuju s dobiti, što nije točno, jer prihod prije svega sadrži pripadajući dio troškova, a razlika između ostvarenih prihoda i troškova pokazuje dobit ili gubitak u poslovanju.¹⁹

Ovisnost o učincima turizma i o turističkom prihodu puno je veća kod manje razvijenih zemalja čiji BDP ovisi o njegovim pozitivnim učincima. Tako je npr. Republika Hrvatska 2016. godine smještena na prvo mjesto prema udjelu prihoda od turizma od 19% u BDP-u u odnosu na druge europske zemlje (Graf 3).

¹⁷ N. Čavlek, M. Bartoluci, D. Prebežac, O. Kesar et al. (2011.): Turizam – ekonomske osnove i organizacijski sustav, Zagreb, str. 273.

¹⁸ Blažević, B. (2007.): Turizam u gospodarskom sustavu, Fakultet za turistički i hotelski menadžment, Opatija, str. 377-397.

¹⁹ Bartoluci, M. (2013.): Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva, Zagreb, poglavlje 8.3.

Graf 3. Udjel prihoda od turizma u zemljama EU (2016)

Izvor: Eurostat (<https://ec.europa.eu/eurostat/home?>)

Rast se bilježi i tijekom 2017. godine, kada prihodi u turizmu od stranih gostiju iznose 9 milijardi i 493 milijuna eura, što je 19,5 % ukupnog BDP-a i 10% više u odnosu na 2016. godinu, kada je prihod u turizmu od stranih gostiju iznosio 8 milijardi i 635 milijuna eura (Graf 3). S takvim udjelom prihoda od turizma u BDP-u Hrvatska je prestigla Cipar i Maltu. Kada se uključi i domaća potrošnja, prihodi od turizma u 2017. godini premašili su 11 milijardi eura.

Prihodi od turizma			
	2016.	2017. (procjena)	INDEKS 2017./2016.
BDP (u mil. EUR)	45.659	48.462	106,1
PRIHODI OD TURIZMA (u mil. EUR)*	8.635,0	9.492,9	109,9
UDJEL TURIZMA U BDP-u (u %)	18,9	19,6	

Slika 1. Prihodi od turizma

Izvor: HTZ, Turizam u brojkama (2017.)

Prema podacima Hrvatske narodne banke (HNB), tijekom 2018. godine, prihodi u turizmu od stranih gostiju, iznosili su 10 milijardi i 97 milijuna eura, što u odnosu na 2017. godinu (9 milijardi i 493 milijuna eura) predstavlja rast od 6,4 posto, odnosno 603,6 milijuna eura. U četvrtom tromjesečju, odnosno tijekom mjeseca listopada, studenog te prosinca 2018. godine prihodi od turizma iznosili su 851,9 milijuna eura, što u odnosu na isti period prošle godine (807 milijuna eura) predstavlja rast od 5,6 posto, odnosno rast od 44,8 milijuna eura.

Prema posljednjim rezultatima Satelitskog računa turizma (TSA) Republike Hrvatske koji se odnose na 2016. godinu, unutarnja turistička potrošnja (inozemna i domaća) dosegla je 10,4 milijardi eura. Utvrđena razina potrošnje generirala je stvaranje domaće dodatne vrijednosti koja čini 10,9% bruto dodane vrijednosti turizma u bruto dodanoj vrijednosti gospodarstva te 11,4% bruto domaćeg proizvoda turizma u ukupnom bruto domaćem proizvodu hrvatskog gospodarstva. Na temelju input – output modela utvrđeno je tako da turizam izravno i neizravno generira 16,9% bruto dodane vrijednosti Hrvatske u 2016. godini, objavilo je Ministarstvo turizma.

Najdeficitarnija zanimanja u Hrvatskoj su konobar, kuhar, spremačica i pomoćno kuhinjsko osoblje, a taj dio djelatnosti prošle je godine povukao 20-ak tisuća osoba sa Zavoda za zapošljavanje. Trenutno je 158 tisuća nezaposlenih, a te bi se brojke u budućnosti mogle smanjivati uz projicirani rast BDP-a od 2,8 posto te nastavak investicija.²⁰

3.3.1. Neto devizni prihod od turizma u Hrvatskoj

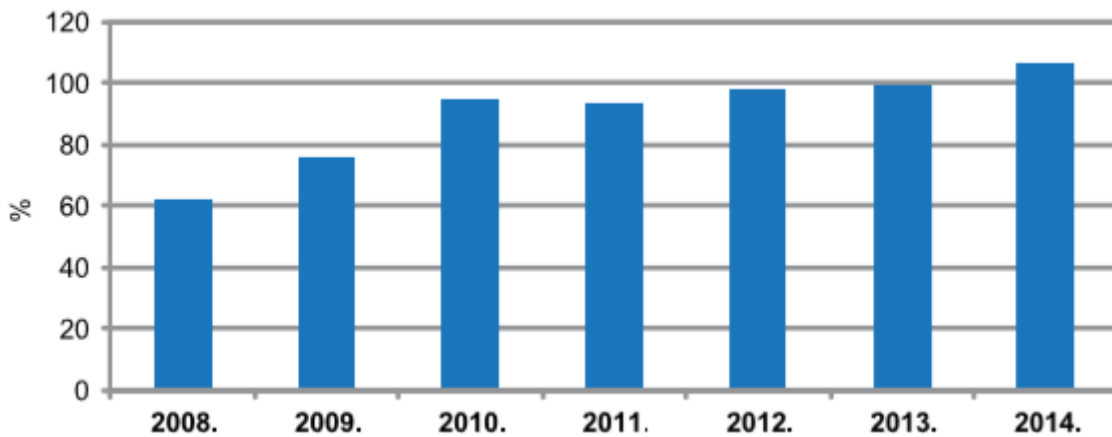
Neto devizni prihod od turizma, koji se dobije tako da se deviznom prihodu (potrošnja inozemnih turista) oduzme stavka deviznog rashoda (potrošnja domaćih turista u inozemstvu) značajna je stavka u platnoj bilanci, koja također prikazuje uspješnost turističke sezone i predstavlja nešto realniji pokazatelj kada se govori o izvozu usluga i njihovom odnosu prema robama. Drugim riječima, u platnoj bilanci Hrvatske kontinuirano je prisutan deficit u robnoj razmjeni, koji se u određenoj mjeri uspijeva „pokriti“ suficitom usluga pri čemu je najvažniji turizam.

U razdoblju gospodarske krize, pokrivenost kontinuiranog deficita vanjskotrgovinske robne razmjene neto deviznim prihodom od turizma sve je veća. Naime, u 2009. godini, uslijed

²⁰ Vlada RH, Središnji državni portal: <https://vlada.gov.hr/vijesti/prihodi-u-turizmu-u-2018-godini-procijenjeni-na-12-milijardi-eura-sto-je-najvise-ikad/25185> (Datum pristupa: 6.5.2019.)

smanjene domaće potražnje, značajno se smanjio robni uvoz (bržom dinamikom u odnosu na izvoz), što je smanjilo i robni deficit. U narednim se godinama nastavljaju uglavnom pozitivna kretanja robnog izvoza u odnosu na uvoz pa tako i robni deficit oscilira, ali ne u velikom rasponu (od 5,92 do 6,58 milijardi eura).

Neto devizni prihod od turizma od 2011. godine kontinuirano raste, a u 2014. godini je ostvaren u iznosu 6,76 milijardi eura, što predstavlja novu rekordnu razinu tog pokazatelja (za 1,1% veći u odnosu na 2008. godinu). Tako je značaj neto deviznog prihoda od turizma u posljednjih nekoliko godina dostigao nove razine u smislu pokrivenosti robnog deficita. Drugim riječima, u 2014. je godini neto deviznim prihodom od turizma pokriveno 106,6 % robnog deficita (neto devizni prihod bio je 6,6 % veći od robnog deficita).²¹

Graf 4. Pokrivenost deficita vanjskotrgovinske robne razmjene neto deviznim prihodom od turizma

Izvor: HNB; Obrada: HGK

3.3.2. Devizni prihod od turizma na globalnoj razini

Posljednjih godina na globalnoj razini samo jedan put je zabilježen godišnji pad međunarodnih turističkih dolazaka i prihoda od međunarodnog turizma i to u 2009. kada je uslijed gospodarske

²¹ HGK, Sektor za financijske institucije, poslovne informacije i makroekonomske analize: <https://www.hgk.hr/documents/znacaj-devizog-prihoda-od-turizma-179201557b6f1cfc32d1.pdf> (Datum pristupa: 6.5.2019.)

krize bilo 4% manje međunarodnih turističkih dolazaka i isto toliko manje prihoda od međunarodnoga turizma izraženoga u eurima.

Od 2010. godine, smanjenjem intenziteta gospodarske krize (rast globalnog BDP-a nakon stagnacije u 2009. godini), bilježi se trend rasta oba pokazatelja. U 2014. godini ostvaren je u svijetu ukupni prihod od međunarodnog turizma u iznosu od 1.245 milijardi dolara, što je 4 % više u odnosu na 2013. godinu. Najveći dio prihoda od međunarodnoga turizma (oko 40%) i međunarodnih turističkih dolazaka (oko 51%), ostvaren je u Europi, što potvrđuje Europu kao najznačajniju svjetsku destinaciju. Najveći udio u svjetskoj turističkoj potrošnji, odnosno najveći potrošači jesu turisti iz Kine, SAD-a, Njemačke, Ujedinjenog Kraljevstva, Ruske Federacije, Francuske, Kanade, Italije, Australije i Brazila, a njihov je zbroj potrošnje u 2014. godini iznosio 638,2 milijarde dolara.

	2013.	2014.
SAD	172,9	177,2
Španjolska	62,6	65,2
Kina	51,7	56,9
Francuska	56,7	55,4
Macao (Kina)	51,8	50,8
Italija	43,9	45,5
UK	41,0	45,3
Njemačka	41,3	43,3
Tajland	41,8	38,4
Hong Kong (Kina)	38,9	38,4

Slika 2. Prihod od međunarodnog turizma (u milijardama dolara)

Izvor: World Tourism Organization (Tourism Highlights); obrada: HGK

Devizni prihod od turizma kao jedna od komponenti koju turistička aktivnost generira svakako je bitan u bilo kojoj zemlji svijeta jer je jedan od izvora deviznih sredstava. U Hrvatskoj ima osobito veliki značaj s obzirom na visoku ovisnost gospodarstva o turizmu i upućuje na nedovoljno diversificiranu gospodarsku strukturu zemlje.

Neosporna je činjenica da turizam i devizni prihod od turizma pridonose gospodarskom rastu i ekonomskoj stabilnosti te da tu još ima mnogo prostora za razvoj, ali se i dalje postavlja retoričko pitanje da li je obračun deviznog prihoda realan, koliko je pritom prisutna siva

ekonomija i može li se prosperitet nacionalnog gospodarstva temeljiti na takvoj varijabli, a visokog je rizika jer je trend kretanja podložan raznim utjecajima, poput prirodnih nepogoda te geo-političke nestabilnosti i slično.²²

²² HGK, Sektor za financijske institucije, poslovne informacije i makroekonomske analize: <https://www.hgk.hr/documents/znacaj-devizog-prihoda-od-turizma-179201557b6f1cfc32d1.pdf> (Datum pristupa: 6.5.2019.)

4. INPUT-OUTPUT MODEL I SATELITSKI RAČUN TURIZMA

Teškoće u mjerenju turizma, kao skupa aktivnosti kojeg određuje potražnja, u velikoj mjeri odraz su toga što se turizam u nacionalnim računima ne iskazuje kao zaseban sektor. Turizam se, naime, ne može svesti na jednu gospodarsku djelatnost. Turizam je potrebno promatrati kao skup različitih djelatnosti čija potražnja nije vezana samo uz turističku potražnju. Dodatna teškoća u mjerenju turizma proizlazi iz obilježja turističkih proizvoda koji su dijelom neopipljivi i nije ih lako mjeriti ni fizičkim niti financijskim pokazateljima.²³

4.1. Metode procjene ukupnog doprinosa turizma gospodarstvu

U procjeni ekonomskog doprinosa turizma gospodarstvu gotovo isključivo se koriste kvantitativne metode u rasponu od stohastičkih do determinističkih. Od stohastičkih metoda najčešće se koriste ekonometrijske metode zasnovane na analizi vremenskih serija, poprečnih (cross sectional) i panel podataka. Determinističke metode obuhvaćaju modele gravitacije, input-output analizu (IO), matrice nacionalnih računa (Social Accounting Matrix, SAM), satelitski račun turizma (Tourism Satellite Accounts, TSA) te model uračunljive opće ravnoteže (Computable General Equilibrium, CGE).

Satelitski račun turizma je sredstvo mjerenja izravnog doprinosa turizma gospodarstvu i, s obzirom na sadržaj i uklopljenost u sustav nacionalnog računovodstva, dobra osnova za definiranje i primjenu modela koji omogućuju sagledavanje ukupnog doprinosa turizma. Naime, uz izravan doprinos turizma, potpunije sagledavanje utjecaja turizma na gospodarstvo podrazumijeva i proširivanje analize sagledavanjem veza između sektora koji izravno prodaju usluge i proizvode turistima i onih djelatnosti koje opslužuju te sektore (neizravni učinci turizma), kao što je potrebno sagledati i utjecaj povećanja dohotka zbog turističke potrošnje na gospodarstvo (inducirani učinci turizma). U nizu spomenutih metoda kojima je moguće sagledavati ukupan ili djelomičan utjecaj turizma na gospodarstvo posebno se ističu modeli zasnovani na input-output analizi te modeli uračunljive opće ravnoteže.

²³ Šutalo, I., Ivandić, N., i Marušić, Z. (2011). 'Ukupan doprinos turizma gospodarstvu hrvatske: input-output model i satelitski račun turizma', *Ekonomski pregled*, 62(5-6), str. 267-285. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/71148> (Datum pristupa: 10.05.2019.)

Input-output tablice važno su sredstvo analize izravnih i neizravnih doprinosa turizma nacionalnom gospodarstvu, a modeliranje turizma polazi od stvaranja turističke djelatnosti na osnovi podataka input-output tablice, a potom i analize multiplikativnog djelovanja turističke aktivnosti. Input-output analiza u širokoj je primjeni kao sredstvo procjene ukupnih učinaka turizma, no, na umu valja imati i njezina ograničenja kao sredstva procjene neto učinaka turizma na gospodarstvo.

Input-output analiza zasniva se na pretpostavkama o fiksnim cijenama i fiksnim koeficijentima te može rezultirati precjenjivanjem ekonomskih učinaka turizma. Input-output analizom sagledava se samo pozitivan učinak turizma na ekonomsku aktivnost, uz zanemarivanje negativnih učinaka koji mogu biti i veći od pozitivnih. Nedostaci input-output analize potaknuli su sve veće korištenje modela uračunljive opće ravnoteže kao skupa jednadžbi koje opisuju proizvodnju, potrošnju, trgovinu i aktivnosti države. Doprinosi na različite načine ekonomskom razumijevanju turizma, modeli uračunljive opće ravnoteže pokazuju da su, zbog utjecaja na cijene faktora i realnu aprecijaciju tečaja, utjecaji turizma na sektore vezane uz turizam manji nego što predviđaju input-output modeli, istodobno omogućavajući sagledavanje i negativnih učinaka turizma na druge sektore koji se za te faktore također natječu.²⁴

4.2. Satelitski račun turizma kao sredstvo procjene izravnih učinaka turizma na gospodarstvo

Satelitski račun turizma okvir je za kvantificiranje veličine turizma u okviru nacionalnog računovodstva i međunarodno je prepoznat kao najbolji pristup za mjerenje ekonomskog značaja turizma i kao važna informacijska osnovica za analizu turizma. Metodologija sastavljanja satelitskog računa turizma nalaže da kategorije turističkih izdataka trebaju odražavati izdatke i potrošnju posjetitelja koja je utvrđena anketiranjem ili drugim metodama dok sagledavanje ponude kroz proizvode i djelatnosti karakteristične za turizam mora biti konzistentno s nacionalnim računima.

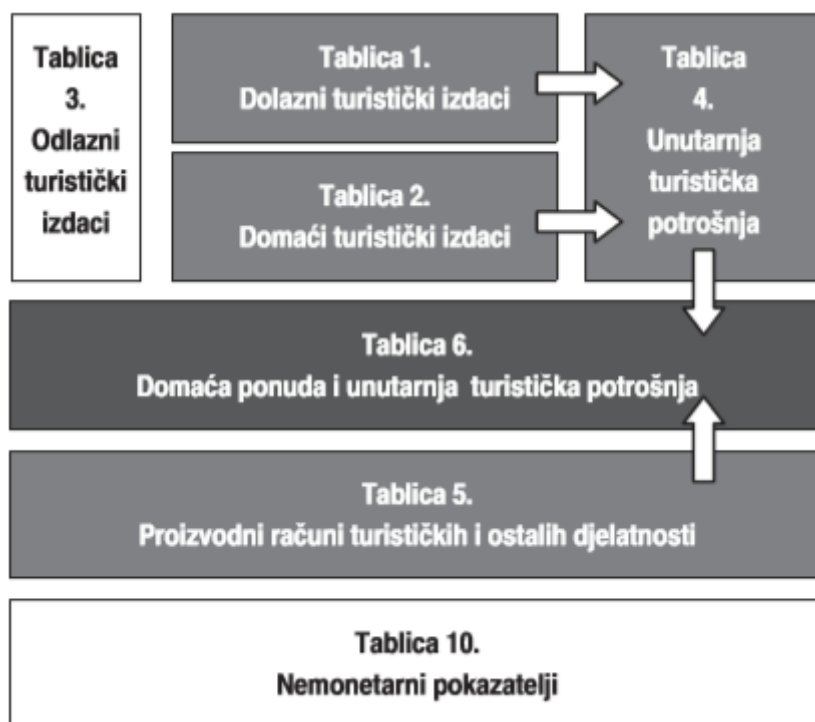
Satelitski račun turizma omogućava mjerenje ekonomskih učinaka turizma čija posebnost proizlazi iz činjenice da, s jedne strane, turističku aktivnost određuje (privremena) situacija u kojoj se potrošač nalazi, a da, s druge strane, njegova potrošnja nije ograničena na skup

²⁴ Šutalo, I., Ivandić, N., i Marušić, Z. (2011). 'Ukupan doprinos turizma gospodarstvu hrvatske: input-output model i satelitski račun turizma', *Ekonomski pregled*, 62(5-6), str. 267-285. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/71148> (Datum pristupa: 10.05.2019.)

određenih proizvoda i usluga kojeg proizvodi određeni skup djelatnosti. Mjerenje izravnoga ekonomskog doprinosa turizma, koje je zasnovano na konceptu satelitskog računa turizma podrazumijeva utvrđivanje potražnje za proizvodima i uslugama koji su povezani s turizmom, analizu ponude tih proizvoda u gospodarstvu te utvrđivanje odnosa ponude i ostalih ekonomskih aktivnosti. TSA mjeri: makroekonomske agregate koji opisuju veličinu i ekonomski utjecaj turizma, potrošnju posjetitelja kao i odnos potrošnje posjetitelja i ponude te odnos monetarnih i nemonetarnih podataka o turizmu.

Potrebno je izdvojiti tri, posebno važne, koristi od TSA. Prva je unapređenje pretpostavki za vođenje nacionalne turističke politike i definiranje marketinške strategije. Druga je vezana uz usklađivanje sustava statistike turizma, a treća korist proizlazi iz povećanja primjene turističkih istraživanja u privatnom turističkom sektoru. Upozoravajući na važnost Satelitskog računa turizma i potrebe usklađivanja metoda izračuna izravnog doprinosa turizma između zemalja članica, Europska komisija utvrdila je da je Europa prva svjetska turistička destinacija te da, ovisno o definiciji turističkog sektora, turizam u Europskoj uniji zapošljava između 8,6 i 24 milijuna ljudi te stvara između 4 i 11% BDP-a.

TSA obuhvaća 10 tablica. Prvu skupinu tablica čine tzv. tablice jezgre (Tablice 1., 2., 3., 4., 5., 6. i 10.) iz kojih se vide potrošnja usluga i dobra te ponuda aktivnosti u kojima se te usluge i dobra proizvode (Slika 3.). Iz ostalih tablica vide se drugi gospodarski aspekti turizma kao što su zaposlenost, investicije i kolektivna turistička potrošnja. Tablice 1. do 3. obuhvaćaju kategorije turističkih izdataka, polazeći od posjetitelja, koje valja utvrditi anketom ili nekom drugom metodom, dok Tablica 4. sadrži procjenu ukupne unutarnje turističke potrošnje (turistički izdaci domaćih i inozemnih posjetitelja uvećani za ostale komponente turističke potrošnje). Tablica 5. je tablica ponude koja u recima uključuje sve proizvode, a u stupcima sve djelatnosti ekonomije. Obuhvat je jednak proizvodnim računima u nacionalnim računima uz nešto drukčiju klasifikaciju. Tablica 6. usklađuje unutarnju turističku potrošnju s domaćom ponudom. Ta je tablica srž TSA te je moguće utvrditi da bez njezina sastavljanja uopće nije moguće govoriti o izradi TSA. Iz ove tablice moguće je utvrditi i dodanu vrijednost turizma te bruto domaći proizvod turizma kao pokazatelje izravnog doprinosa turizma gospodarstvu.

Slika 3. Tablice jezgre satelitskog računa turizma

Izvor: United Nations, World Tourism Organization, Commission of the European Communities Eurostat, OECD, 2010.

Metodološkim okvirom za izradu satelitskog računa turizma (United Nations, World Tourism Organization, Commission of the European Communities Eurostat, OECD, 2010.) preporučeno je izračun pet pokazatelja veličine i utjecaja turizma na gospodarstvo, od kojih su dva pokazatelja vezana uz potrošnju turista (unutarnji turistički izdaci i unutarnja turistička potrošnja), a tri pokazatelja uz ponudu (bruto dodana vrijednost turističkih djelatnosti, izravna bruto dodana vrijednost turizma, izravni bruto domaći proizvod turizma). Izravna bruto dodana vrijednost turizma i izravni bruto domaći proizvod turizma mjerilo su izravnog doprinosa turizma gospodarstvu.²⁵

²⁵ Šutalo, I., Ivandić, N., i Marušić, Z. (2011). 'Ukupan doprinos turizma gospodarstvu hrvatske: input-output model i satelitski račun turizma', *Ekonomski pregled*, 62(5-6), str. 267-285. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/71148> (Datum pristupa: 11.05.2019.)

4.3. TSA Republike Hrvatske

Satelitski račun turizma pruža detaljan statistički pregled ekonomskog doprinosa turističkog sektora, proizveden u sklopu Sustava nacionalnih računa, u skladu s definicijama iz Uredbe (EU) br. 549/2013 o Europskom sustavu nacionalnih i regionalnih računa. Posljednji TSA u Hrvatskoj izrađen je 2014. i to za 2011. godinu, a TSA za 2016. godinu rezultat je prve međuinstitucionalne suradnje svih ključnih nositelja turističke statistike u zemlji: ministarstava turizma i financija, Državnog zavoda za statistiku, Hrvatske narodne banke i Instituta za turizam.²⁶

Ravnatelj Državnog zavoda za statistiku Marko Krištof izvijestio je da je Satelitski račun turizma postao dio službene statistike u Hrvatskoj, što znači da su njegovi rezultati metodološki potpuno usporedivi s ostalim zemljama. "TSA je važan jer pruža informacije o turizmu kao iznimno važnoj djelatnosti za Hrvatsku, čime će se unaprijediti i kvaliteta izračuna BDP-a", najavio je Krištof.

Prema podacima iz TSA-a Institut za turizam izradio je studiju izravnih i neizravnih učinaka turizma. "Kontinuirana izrada TSA-a je vrlo važna, osobito za gospodarstva poput Hrvatskog koja u velikoj mjeri ovise o turizmu jer omogućuje sagledavanje svih direktnih učinaka turizma na gospodarstvo te predstavlja analitičku podlogu za procjenu izravnih i neizravnih učinaka turizma na gospodarstvo, a njeni rezultati, uz neka druga istraživanja, poslužit će kao važna analitička podloga, kako za provođenje aktivnih mjera turističke politike tako i u procesu izrade nove Strategije razvoja turizma", rekao je ravnatelj Instituta za turizam Damir Krešić.

²⁶ Institut za turizam, DZS, Ministarstvo turizma RH: https://mint.gov.hr/UserDocsImages/AA_2018_c-dokumenti/190115_TSA_prezentacija.pdf (Datum pristupa: 11.05.2019.)

Tablica 2. Međunarodne usporedbe udjela turizma u gospodarstvu

	Ref. godina	Bruto dodana vrijednost turizma (mil. eura, bazične cijene)	Bruto dodana vrijednost, (mil. eura, bazične cijene)	Doprinos turizma bruto dodanoj vrijednosti, u %
Austrija	2014.	18.721	604.814	3,1
Danska	2013.	7.424	223.851	3,3
Estonija	2011.	566	14.616	3,9
Finska	2012.	4.312	172.417	2,5
Hrvatska	2016.	4.215	38.696	10,9
Italija	2015.	87.823	1.463.717	6,0
Latvija	2013.	837	20.110	4,2
Litva	2013.	867	31.690	2,7
Mađarska	2012.	4.823	83.634	5,8
Nizozemska	2014.	20.336	604.814	3,4
Poljska	2012.	6.862	344.985	2,0
Portugal	2015.	10.468	156.839	6,7
Rep. Češka	2014.	3.733	141.582	2,6
Rumunjska	2013.	2.627	126.843	2,1
Slovačka	2013.	1.739	67.522	2,6
Slovenija	2014.	1.182	32.503	3,6
Španjolska	2011.	64.756	983.670	6,6

Izvor: Institut za turizam, DZS, Ministarstvo turizma RH: https://mint.gov.hr/UserDocsImages/AA_2018_c-dokumenti/190115_TSA_prezentacija.pdf

TSA za 2016. godinu pokazuje da je turizam 2016. godine izravno i neizravno generirao gotovo 17% bruto dodane vrijednosti u Hrvatskoj. To je njegov ukupni doprinos domaćem gospodarstvu, računajući i djelatnosti izvan usko turističkih. Turistička potrošnja u zemlji promatrane je godine dosegla 10,4 milijardi eura, s multiplikativnim efektima na cjelokupnu potrošnju. Bruto dodana vrijednost turizma činila je 11% bruto dodane vrijednosti gospodarstva, a turizam je u ukupnom BDP-u izravno sudjelovao s 11,4%. Po tome Hrvatska je pri europskom vrhu, no odmah iza su Portugal sa 6,7%, Španjolska sa 6,6% i Italija sa 6% udjela turizma u ukupnom gospodarstvu (Tablica 2).

5. ZAKLJUČAK

Tvrtke i javne organizacije sve više su zainteresirane za ekonomske učinke turizma na nacionalnoj, državnoj i lokalnoj razini. Utjecaji turizma predstavljaju istovremeno velik problem i veliku korist za turističku destinaciju u cjelini. Problemi i koristi prisutni su na svim razinama, od makro razine, odnosno države ili regije, pa sve do razine pojedinaca, odnosno rezidenata pojedinih turističkih destinacija.

Podrška zajednice važna je za turizam jer je to aktivnost koja utječe na cijelu zajednicu. Turističke tvrtke uvelike ovise jedna o drugoj, kao i o drugim poduzećima, vladi i stanovnicima lokalne zajednice. Ekonomske koristi i troškovi turizma na ovaj ili onaj način dosežu gotovo sve u regiji. Analize ekonomskih učinaka pružaju opipljive procjene tih gospodarskih međuovisnosti i bolje razumijevanje uloge i važnosti turizma u gospodarstvu regije. Turistička industrija generira značajne ekonomske koristi i za receptivne i emitivne zemlje. U zemljama u razvoju jedna od glavnih motivacija za regiju da se promovira kao turistička destinacija je očekivano gospodarsko poboljšanje.

Ekonomske učinci turizma stoga su važan čimbenik u državnoj, regionalnoj i društvenoj zajednici za planiranje i gospodarski razvoj. Ekonomske utjecaji također su važni čimbenici u marketingu i upravljanju. Zajednice stoga trebaju razumjeti relativnu važnost turizma za svoju regiju, uključujući doprinos turizma gospodarskim aktivnostima u tom području. U razdoblju trajanja turističke sezone, sektor turizma zapošljava najveći dio radno sposobnog stanovništva, što u konačnici utječe na životni standard stanovništva. S druge strane, nije poželjno da se privredni razvoj bilo koje zemlje zasniva samo na jednoj djelatnosti i jednostranoj ekonomskoj orijentaciji, bez obzira na raspoložive resurse.

Najvažnija ekonomska značajka aktivnosti vezanih uz sektor turizma je da doprinose trima visoko prioritarnim ciljevima zemalja u razvoju: generiranju prihoda, zaposlenosti i deviznim prihodima. U tom smislu, turistički sektor može igrati važnu ulogu kao pokretačka snaga gospodarskog razvoja. Utjecaj koji ova industrija može imati u različitim fazama gospodarskog razvoja ovisi o specifičnim karakteristikama svake zemlje. S obzirom na složenost turističke potrošnje, njezin ekonomski učinak u velikoj se mjeri osjeća u drugim proizvodnim sektorima, pridonoseći u svakom slučaju postizanju ciljeva ubrzanog razvoja.

Zbog svoje međuovisnosti s drugim sektorima gospodarstva teško je analizirati i planirati turizam. Nedostatak pouzdanih statističkih podataka otežava identifikaciju mehanizama kojima turizam generira rast, kao i njegov potencijal za razvoj.

LITERATURA

1. Ekonomske funkcije turizma; Hrvatska Enciklopedija (Internet), Raspoloživo na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62763> (Datum pristupa: 16.04.2019.)
2. Marković, S., Marković, Z. (1972.): *Ekonomika turizma*, Zagreb
3. Pirjevec, B., Kesar, O. (2002.): *Počela turizma*, Zagreb
4. Čavlek, Bartoluci, Prebežac, Kesar (2010.): *Turizam: ekonomske osnove i organizacijski sustav*, Zagreb
5. Bosnić, I. (2015.): *Ekonomske funkcije turizma*, Virovitica
6. Vidučić, V. (2007.): *Pomorski turizam-prometne, razvojne i ekološke dileme*, Pomorski fakultet u Splitu, Split
7. Šutalo, I., Ivandić, N., i Marušić, Z. (2011.): 'Ukupan doprinos turizma gospodarstvu hrvatske: input-output model i satelitski račun turizma', *Ekonomski pregled*, 62(5-6), str. 267-285. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/71148> (Datum pristupa: 20.04.2019.)
8. Turistički news portal (Internet), Raspoloživo na: <http://hrturizam.hr/hrvatska-ima-najveci-udio-turizma-u-bdp-u-u-europi-cak-1801-posto/> (Datum pristupa: 20.04.2019.)
9. B. Blažević, T. Vuković (2001.): *Mogućnosti turizma u rješavanju problema nezaposlenosti* (Tourism and hospitality management, Vol. 7 No. 1-2, .str. 21-36)
10. HZZ (Internet), Raspoloživo na: <https://statistika.hzz.hr/statistika.aspx?tipIzvjestaja=1> (Datum pristupa 22.04.2019.)
11. Blažević, B. (2007.): *Turizam u gospodarskom sustavu*, Fakultet za turistički i hotelski menadžment, Opatija
12. Bartoluci, M. (2013.): *Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva*, Zagreb
13. Vlada RH, Središnji državni portal (Internet), Raspoloživo na: <https://vlada.gov.hr/vijesti/prihodi-u-turizmu-u-2018-godini-procijenjeni-na-12-milijardi-eura-sto-je-najvise-ikad/25185> (Datum pristupa: 6.5.2019.)
14. HGK, Sektor za financijske institucije, poslovne informacije i makroekonomske analize (Internet), Raspoloživo na: <https://www.hgk.hr/documents/znacaj-devizog-prihoda-od-turizma-179201557b6f1cfc32d1.pdf> (Datum pristupa: 6.5.2019.)
15. Institut za turizam, Državni zavod za statistiku RH, Ministarstvo turizma RH (Internet), Raspoloživo na: https://mint.gov.hr/UserDocsImages/AA_2018_c-dokumenti/190115_TSA_prezentacija.pdf (Datum pristupa: 11.05.2019.)

SAŽETAK

Promatrajući turizam u svjetlu društvenih i ekonomskih efekata, može se reći da se turizam nalazi u procesu neprestanih i snažnih promjena. Uloga turizma u gospodarskom sustavu proizlazi iz njegovih ekonomskih funkcija, stoga su u radu opisane neke od temeljnih ekonomskih funkcija turizma i njihovo djelovanje na ostvarivanje ekonomskih ciljeva. Međunarodni turizam odigrao je značajnu ulogu u privrednom razvoju velikog broja zemalja u svijetu i bio jedan od odlučujućih razloga što su turističke zemlje, putem raznih instrumenata ekonomske i turističke politike, stimulirale razvoj turizma motiviran ekonomskim pobudama. Efikasnije korištenje turističkih potencijala ne može se postići samo posjedovanjem prirodnih pretpostavki za bavljenje turizmom, nego zahtijeva i određena ulaganja u infrastrukturu, objekte, kadrove itd. Turizam kao jedna od najznačajnijih gospodarskih, kulturnih i socijalnih djelatnosti našeg vremena ima velike implikacije na gospodarski i socijalni razvoj Republike Hrvatske sada i u predstojećem razdoblju.

Ključne riječi: *ekonomske funkcije turizma, privredni razvoj, ulaganja*

SUMMARY

Looking at tourism in the light of social and economic effects, it can be said that tourism is in the process of continuous and strong changes. The role of tourism in the economic system derives from its economic functions, therefore, some of the basic economic functions of tourism and their activity in achieving economic goals are described in the paper. International tourism played a significant role in the economic development of a large number of countries in the world and was one of the decisive reasons that tourist countries, through various economic and tourist policy instruments, stimulated the development of tourism motivated by economic incentives. Efficient use of tourism potential can not only be achieved by possessing natural prerequisites for tourism, but also requires certain investment in infrastructure, facilities, personnel, etc. Tourism as one of the most significant economic, cultural and social activities of our time has great implications for economic and social development of the Republic of Croatia now and in the forthcoming period.

Key words: *economic functions of tourism, economic development, investment*

PRILOZI

POPIS GRAFOVA

Graf 1. BDP i prihodi od turizma (2016.)	10
Graf 2. Izravan doprinos putovanja i turizma na zaposlenost u odabranim zemljama diljem svijeta od 2016.-2017. (u milijunima)	13
Graf 3. Udjel prihoda od turizma u zemljama EU (2016)	15
Graf 4. Pokrivenost deficita vanjskotrgovinske robne razmjene neto deviznim prihodom od turizma	17

POPIS TABLICA

Tablica 1. Registrirana nezaposlenost u RH (2013.-2018.)	13
Tablica 2. Međunarodne usporedbe udjela turizma u gospodarstvu	25

POPIS SLIKA

Slika 1. Prihodi od turizma	15
Slika 2. Prihod od međunarodnog turizma (u milijardama dolara)	18
Slika 3. Tablice jezgre satelitskog računa turizma	23